

CPS

Onderwijsontwikkeling en advies

Drie uitdagingen in het begrijpend leesonderwijs

Veel scholen willen hun opbrengsten bij begrijpend lezen verbeteren

Schoolleiders, interne begeleiders en leerkrachten vragen ons regelmatig hoe zij hun begrijpend leesonderwijs kunnen optimaliseren. Vaak gaat het om vragen met de volgende strekking:

We hebben al van alles gedaan, maar zien nog steeds tegenvallende opbrengsten.

De collega's blijven begrijpend lezen een lastig vak vinden, leerlingen zijn niet gemotiveerd om zelf te gaan lezen en vinden het vak begrijpend lezen niet leuk. Hoe gaan we hier mee om?

Welke keuzes moeten, mogen of kunnen we als school maken in het aanbod van begrijpend lezen?

Om het begrijpend leesonderwijs te verbeteren kan er aan veel knoppen worden gedraaid en dat gebeurt in het onderwijs ook. Maar wat nu als dat niet de verbetering oplevert die je had gehoopt?

Dit e-book is bedoeld voor schoolteams, schoolleiders, interne begeleiders en leerkrachten. We geven hierin tips over hoe je leerlingen betere en meer gemotiveerde begrijpende lezers laat worden. Dit doen we aan de hand van onderstaande drie uitdagingen voor begrijpend lezen.

Uitdaging 1: start de basis voor begrijpend lezen al vanaf groep 1.

Uitdaging 2: bied rijk aanbod in plaats van alleen de methode te volgen.

Uitdaging 3: zie begrijpend lezen als vaardigheid die je in alle vakken oefent.

Begrijpend lezen [betekenis]

Het toekennen van betekenis aan geschreven taal. Een actief en complex proces waarbij zaken als woordenschat, voorkennis en een juist gebruik van leesstrategieën van essentieel belang zijn.

— SLO

Uitdaging 1

Start de basis voor begrijpend lezen al vanaf groep 1

Op de meeste scholen in Nederland staan de lessen begrijpend lezen vanaf groep vier expliciet op het rooster. Het is echter van belang dat scholen en leerkrachten zich realiseren dat de ontwikkeling van begrijpend lezen niet alleen plaatsvindt in de lessen begrijpend lezen. De ontwikkeling begint namelijk al met begrijpend luisteren in de onderbouw.

Begrijpend lezen is één van de meest essentiële vaardigheden die leerlingen leren in onderwijs. Begrijpend lezen heeft immers alles te maken met denken en leren, met taalontwikkeling, met betekenis geven aan wat je leest, met verbinden van nieuwe woorden aan reeds bekende woorden, met denken over teksten en met verbinden van nieuwe kennis aan bestaande informatie. Kortom: met lezen, denken en begrijpen en daardoor leren en ontwikkelen. Bij de teksten gaat het zowel om informatieve en verhalende teksten als om poëzie.

Begrijpend luisteren bereidt leerlingen voor op begrijpend lezen. De aandacht die de onderbouwcollega's geven aan het voorlezen van verhalende én informatieve teksten geeft een krachtige impuls aan de kennis van de wereld en de woordenschatontwikkeling. Dat kunnen jonge leerlingen goed gebruiken om hun woordenschat uit te breiden en om later met hulp of zelfstandig een tekst te lezen. Het uiteindelijke doel is dat leerlingen zelfstandig betekenis verlenen aan een gesproken of geschreven tekst. Dat ze daar nieuwe kennis of informatie uit halen en verbinden met wat ze zelf al weten.

Hardopdenkend en interactief voorlezen

Er is een verschil tussen hardopdenkend voorlezen, interactief voorlezen en gewoon voorlezen. Voor onderbouwleerkrachten zijn deze manieren van voorlezen meestal routine. Ze willen hun luisterende leerlingen de tekst laten begrijpen: ze leggen onbekende begrippen uit, lichten ingewikkelde passages toe en stellen veel open vragen.

Tijdens het hardopdenkend voorlezen onderbreekt de leerkracht het lezen af en toe door mondeling te demonstreren welke leesstrategie hij gebruikt om de tekst te begrijpen en hoe hij woorden met elkaar verbindt en betekenis verleent aan de tekst. Bij interactief voorlezen geven de leerkracht en de leerlingen samen betekenis aan de tekst. Die interactie is van groot belang, want tekstbegrip ontwikkelt zich niet alleen door luisteren. Het ontwikkelt zich juist ook als de leerkracht taal inbrengt en de denkstappen over de inhoud van de tekst verwoordt. Als leerlingen samen met de leerkracht over de tekst nadenken en praten bevordert dit het tekstbegrip.

Begrijpend luisteren en lezen vragen dezelfde strategieën

Begrijpend luisteren en begrijpend lezen vragen in de basis dezelfde strategieën voor leren en denken. Door naar teksten te luisteren en door open vragen te beantwoorden leren leerlingen ook betekenis te verlenen aan een gesproken informatieve of verhalende tekst; ook hier verbinden ze nieuwe woorden in de gesproken tekst aan nieuwe informatie en breiden ze zo hun (taal)kennis en woordenschat verder uit. Begrijpend luisteren van verhalen en teksten stopt niet na de onderbouw en begrijpend lezen start niet in groep 4.

Het is van belang dat begrijpend luisteren als doorlopende leerlijn op het rooster van de bovenbouw komt te staan. En dat de leerkrachten van de bovenbouw blijven voorlezen uit betekenisvolle verhalende en informatieve teksten: interactief hardop denkend, interactief en gewoon voorlezen. Begrijpend luisteren en begrijpend lezen zijn in feite denk- en leerstrategieën die leerlingen helpen bij zelfstandig en levenslang leren.

Weetje:
Nederlandse kinderen zijn geen gemotiveerde lezers; bijna 50% van de kinderen leest thuis nooit.

— PISA (2018)

Een traag groeiende boom kan ook de hoogste worden.

— Prof. Dr. Jelle Jolles

Uitdaging 2

Bied rijk aanbod in plaats van alleen de methode te volgen.

“Ik werk met een nieuwe methode voor begrijpend lezen en toch staan mijn resultaten nog steeds onder druk. Hoe kan dit?”

Uit onderzoek blijkt dat de rol van de leerkracht vele malen belangrijker is dan de inzet van welke methode ook. De leerkracht doet ertoe! Een methode alleen is niet voldoende. Een methode verzorgt namelijk vaak een aanbod uit een gedeelte van de leerlijn en is daarmee niet dekkend voor alle domeinen binnen de leerlijn taal. Daarnaast bestaat het risico op verarmde teksten en zijn de methodes vaak weinig actueel.

Voor leerlingen is het belangrijk dat ze met begrijpend lezen bouwen aan achtergrondkennis rond verschillende onderwerpen. Wat leerlingen nodig hebben, is bovendien veel oefentijd buiten de methode om. Daarbij hebben ze de hulp van de leerkracht nodig om die transfer te kunnen maken. Maar ook motivatie en autonomie spelen een belangrijke rol. Succesvol begrijpend lezen begint daarom niet met de inzet van een geschikte methode, maar met een gevoelde noodzaak tot lezen bij de leerling.

Weetje:

In groep 6 neemt de motivatie om te lezen vaak af door leesangst.

— Thijs Nielle (2016)

Verplicht lezen

In tegenstelling tot andere landen in Europa wordt begrijpend lezen hier als vak gezien, iets waar je gericht instructie op zou moeten geven. Daarom gebruiken veel Nederlandse scholen een methode voor begrijpend lezen. Veel van de lessen begrijpend lezen op basisscholen bestaan uit het toepassen van een strategie en het beantwoorden van vragen. Hierdoor ontgaat leerlingen vaak de inhoud van een tekst. De geoefende strategieën passen ze vervolgens nauwelijks toe op andere teksten die ze op school lezen.

Daarnaast kunnen leerkrachten ook zelf vaak niet de relevantie rondom een tekst of thema benoemen. Een gemiste kans, want voor een goede les begrijpend lezen zijn toch vooral rijke en relevante teksten nodig. Het ontbreken hiervan zorgt voor ongemotiveerde leerlingen: zij ervaren het lezen vaak als een verplichting en niet als een kans of verrijking (Pröpper, 2019).

Noodzaak tot lezen

Maar hoe zorg je nu dat leerlingen wel gemotiveerd met een tekst aan de slag gaan? Het antwoord hierop is minder ingewikkeld dan gedacht. Maak als leerkracht het lezen in de klas relevant door binnen een thema te werken waarin meerdere taalvakken geïntegreerd en functioneel aan bod komen. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om in de groep gedurende een langere periode met een onderwerp aan de slag te gaan.

De eigen motivatie en betrokkenheid van de leerkracht neemt toe wanneer deze zelf inbreng heeft in het thema. En als hij kan uitleggen aan leerlingen waarom het belangrijk is dat ze met dit thema aan de slag gaan. Hierdoor krijgt lezen betekenis. Leerlingen lezen vervolgens teksten die aansluiten bij hun eigen leervragen rondom het thema. Schrijfopdrachten kunnen worden ingezet om de opgedane kennis te verwerken. De motivatie en betrokkenheid van leerlingen neemt hierdoor toe. Ze hebben de tekst immers nodig om antwoorden te vinden op hun eigen leervragen. Het toepassen van een strategie is daarmee geen doel op zich geworden maar een middel om de tekst beter te begrijpen. Daarmee vergroot je de kans op succes.

Uitdaging 3

Zie begrijpend lezen als vaardigheid die je in alle vakken oefent.

Deze uitdaging is eigenlijk een logisch gevolg van de tweede uitdaging. Als het begrijpend leesonderwijs te veel wordt gekoppeld aan de methode, oefenen leerlingen te weinig met het toepassen van de strategieën van begrijpend lezen, hebben we zojuist gezien. Dat oefenen van die strategieën zou ook, of juist, in de andere (zaak)vakken plaats moeten vinden.

In het huidige systeem staat het taalonderwijs vaak te veel op zichzelf en wordt het te weinig geïntegreerd met de zaakvakken. Dit komt doordat scholen voor verschillende (taal) domeinen methodes gebruiken. Hierdoor ontstaat begrijpelijk de indruk dat taal bestaat uit losstaande onderdelen, die op het lesrooster apart aan bod dienen te komen. Begrijpend lezen is echter een complex proces dat gaat over het tot stand brengen van verbindingen binnen de hersenen waarbij leerlingen lezen om te leren. Door anders naar taal te kijken verdwijnen de losse taalonderdelen en ontstaat de mogelijkheid tot verbinding van de verschillende domeinen.

Als leerkracht zouden we leerlingen in de andere vakken de transfer moeten laten zien. Bijvoorbeeld op de volgende manier:

CORI-lezen

Guthrie ontwikkelde CORI: Concept Oriented Reading Instruction. Bij deze aanpak leren leerlingen van de bovenbouw binnen een thema teksten lezen, die passen bij het onderwerp. Ze gebruiken leesstrategieën om deze teksten te kunnen begrijpen (Guthrie, Wigfield, & Perencevich, 2004).

Uit onderzoek blijkt dat gemotiveerde lezers meer betrokken zijn bij de les en beter lezen (Schiefele, U., Schaffner, E., Möller, J., & Wigfield, A. (2012). Daarom mogen leerlingen bij de CORI-aanpak zelf vragen stellen over het thema waarna ze (samen met leerlingen) op zoek gaan naar antwoorden op hun eigen leervragen. Dit stimuleert de motivatie en betrokkenheid van leerlingen waardoor ze gemotiveerd lezen om te leren. Deze thematische benadering, die duurzaam leren stimuleert, sluit daarmee aan bij de basisprincipes relatie, competentie en autonomie. Deze competenties zijn nodig om tot leren te komen (Ryan & Deci, 2008).

Leerkracht in de rol van coach

Het gedrag van de leerkracht is bij het CORI-lezen gericht op het scheppen van voorwaarden om tot leren te komen. Zo zorgt de leerkracht dat er binnen het rooster voldoende tijd en ruimte is ingeruimd om met verschillende teksten binnen een thema aan de slag te gaan. De verwerking vindt plaats aan de hand van schrijfopdrachten. Maar ook buitenactiviteiten of knutselopdrachten, die passen binnen het thema, komen aan bod.

Tijdens de gesprekken in de groep is er steeds aandacht voor het leggen van verbanden tussen bestaande en nieuwe kennis over het onderwerp. Om met CORI-lezen aan de slag te gaan is het belangrijk om voldoende tijd te besteden aan de voorbereiding van een thema. Het raamwerk zelf bestaat uit vier fasen die alle aan bod dienen te komen. Deze fasen zijn:

- 1. Observeer en formuleer.** Leerlingen maken in deze fase kennis met het onderwerp en stellen hun eigen leervragen voor de lesperiode op.
- 2. Onderzoek en leg vast.** Tijdens deze fase gaan leerlingen op zoek naar de antwoorden van hun eigen leervragen. Zo denken de leerlingen bij het begrijpend lezen na over wat de tekst hen kan leren (vragen stellen), hoe ze kunnen voorspellen waar een boek precies over gaat (voorspellen) en wat de tekst hen heeft geleerd (samenvatten).
- 3. Begrijp en integreer.** Hier voegen leerlingen kennis vanuit verschillende teksten en invalshoeken rondom het thema samen om een antwoord te formuleren op hun eigen leervragen. Schrijven vormt hierbij een belangrijk onderdeel. De schrijfoopdrachten worden gebruikt om kennis over het thema te verwerken.
- 4. Kennis delen.** Na zes weken wordt het thema afgesloten met een presentatieronde waarin leerlingen onderling hun kennis delen. Ze luisteren naar elkaars presentatie en voorzien elkaar ook van feedback met een gezamenlijk opgesteld feedbackformulier. Ook leveren leerlingen een verslag in met daarin het antwoord op hun eigen leervragen.

Randvoorwaarden

Om als leerkracht aan de slag te gaan met het raamwerk zijn de volgende randvoorwaarden van belang voor het CORI-lezen.

- Werk met brede thema's die vanuit meerdere invalshoeken kunnen worden bekeken.
- Zorg voor samenhang binnen de thema's door de taaldomeinen te koppelen aan wereldoriëntatie.
- Werk met authentieke, rijke teksten en zorg voor voldoende leesmateriaal, zodat leerlingen aan de slag kunnen met het beantwoorden van hun eigen leervragen.
- Stimuleer de autonomie van leerlingen door ze hun eigen vragen over het onderwerp te laten stellen.
- Werk met relevante opdrachten die het leren van leerlingen ondersteunen.
- Zorg als leerkracht voor passende ondersteuning. Geef instructie over relevante leesstrategieën die nodig zijn om de tekst te kunnen begrijpen.
- Stimuleer onderlinge samenwerking, zodat leerlingen samen aan hun doelen kunnen werken.
- Evalueer het leerproces van leerlingen.

Door thematisch te werken maak je het lezen voor leerlingen relevant en dit motiveert.

Over de auteurs

Els Loman

Els Loman is expert op het gebied van taal, leren en schoolontwikkeling in het primair en voortgezet onderwijs en adviseert scholen, besturen en gemeenten bij het ontwikkelen en implementeren van kansrijk taalbeleid.

Yvonne Koene

Yvonne Koene is expert op het gebied van (begrijpend) lezen en adviseert scholen bij het ontwikkelen en implementeren van taalbeleid.

Met dit e-book willen we scholen een steun in de rug geven om te focussen op de belangrijkste pijlers. Want als we scherp hebben wat er werkelijk toe doet, wordt het kiezen van de juiste knoppen een stuk makkelijker.

Vind je het prettig om hierover eens door te praten? Wij maken graag tijd vrij voor een persoonlijk gesprek.

www.cps.nl/begrijpendlezen